

آقای وکیل (به یاد زنده یاد بهمن کشاورز)

محمد جواد رهسپار
قاضی دادگستری

فصل نامه علمی - تخصصی / سال سوم، شماره ۸ / زمستان ۱۴۰۳

بسیاری از کارآموزان وکالت یا قضاوت به دنبال پاسخ این پرسش هستند که در دوره کارآموزی چه بخوانیم؟

در پاسخ به این پرسش می‌توان یک دو جین کتاب حقوقی که به وفور در بازار یافت می‌شود را معرفی کرد. بنده اما در کنار معرفی چند کتاب کاربردی موجود در بازار به کارآموزان وکالت - که ذکر نامشان در اینجا نه مفید و نه ضروری است! - همواره به آنان توصیه می‌کنم که کتاب‌های مرحوم بهمن کشاورز را تهیه کرده و به عنوان "کتاب‌های بالینی" هر شب چند صفحه‌ای از آنها را بخوانند و با این کار به شغل وکالت قطعاً بیشتر علاقه‌مند خواهند شد و حتی پس از مدتی از اینکه یک "وکیل دادگستری" هستند، احساس شور و شمع خواهند کرد! اصطلاح مذکور - کتاب بالینی - را هم از یکی از فیلسوفان معاصر شنیدم که همواره در نوشته‌هایش به این اصطلاح اشاره کرده و مثلاً دیوان حافظ را برای خود، یکی از این کتاب‌ها می‌داند.

این کتاب‌ها عبارتند از: دفاع و استدلال شفاهی در دادگاه، وکیل دادگستری و اخلاق حرفه‌ای، آسیب شناسی وکالت دعاوی، هنر دفاع در دادگاه‌ها، آداب و شگردهای وکالت دادگستری، آیین نگارش حقوقی و کلیات عملی علم حقوق.

اما آیا بنده این کتابها را خریده و مطالعه کرده‌ام؟ واقعیت آن است که نه! پس آیا به تعبیر قرآن کریم (اتَمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ)؟! (سوره بقره، آیه ۴۴) عرض می‌کنم!

من این کتابها را نخریده‌ام ولی بخش‌هایی از آنها را خوانده‌ام! می‌پرسید چگونه؟ کافی است در شبکه اجتماعی تلگرام (سایر شبکه‌های اجتماعی را نمی‌دانم) نام "بهمن کشاورز" را به فارسی یا به انگلیسی "**Bahman Keshavarz**" جستجو (همان سرچ بیگانه!) کرده و کانال ایشان را دنبال کنید. در این کانال علاوه بر انتشار پاره‌ای از دست نوشته‌ها، یادداشت‌های چاپ شده در روزنامه‌های مختلف و خاطرات مرحوم بهمن کشاورز صفحاتی از کتاب‌های مذکور نیز منتشر و به رایگان در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد. من صفحاتی از آن کتابها را در این کانال خوانده و می‌خوانم و همواره به وسعت دید و قدرت قلم و نگاه نافذ و تیزبین مرحوم بهمن کشاورز درود می‌فرستم.

در اواخر عمر پربرکت ایشان روزی نبود که مطلبی از ایشان در یکی از سایت‌های خبری یا روزنامه‌های کثیرالانتشار منتشر نشود. این مطالب هم اکنون نیز در کانال مذکور قابل رویت و بازخوانی است.

مرحوم کشاورز ساده و روان می‌نوشت و ساده‌نویسی برخلاف نام آن اصلا ساده نیست! شاید به همین دلیل بود که ایشان مطالعه دوره شش جلدی حقوق مدنی مرحوم دکتر سید حسن امامی استاد فقید دانشگاه تهران را هنوز هم برای وکلا و حقوقدانان و کارآموزان مفید می‌دانست. بی‌مناسبت نیست اگر عرض کنم که مرحوم دکتر ناصر کاتوزیان رحمت‌الله‌علیه نیز در مصاحبه‌ای با روزنامه اطلاعات در سال ۱۳۸۴ به دانشجویان توصیه کرده بود که کتاب‌های دکتر سید حسین صفایی را بخوانند چون نثری ساده و روان دارد. مطالعه کتاب‌های مرحوم بهمن کشاورز نه تنها برای کارآموزان و کالت بسیار مفید است بلکه وکلا و کسانی که قصد دارند به حرفه و کالت رو بیاورند نیز بهتر است از مطالعه آنها غافل نباشند.

مرحوم کشاورز با آنکه وکیل دادگستری بود اما هرگز به این صنف محدود و خلاصه نمی‌شد و به عنوان یک حقوق‌دان و فعال مدنی مسائل و مشکلات سایر اصناف حقوقی را

نیز به دقت زیر نظر داشت. برای مثال در مصاحبه‌ای با اشاره به مشکلات معیشتی قضات و کارمندان دادگستری می‌گوید: توجه به معیشت کارمندانی که با قضات کار می‌کنند، بسیار مهم و واجب است زیرا بر خورداری این کارمندان از سطح زندگی مناسب موجب می‌شود از فساد جلوگیری شود. واضح است همین موضوع در مورد قضات نیز وجود دارد و قاضی باید از نظر مالی در سطحی بالاتر از میانگین کسانی که به او مراجعه می‌کنند قرار داشته باشد. در این حالت می‌توان با انحرافات با شدت برخورد کرد. در شرع انور... قضات باید از بیت‌المال ارتزاق کنند، یعنی نباید به آن‌ها حقوقی داده شود بلکه کلیه احتیاجات آن‌ها از هر قبیل و بدون محدودیت باید تامین شود. این همان چیزی است که در حقوق انگلستان به طور نمادین با دادن چک سفید به قضات وجود دارد. (پایگاه خبری اختیاب. دهم خرداد نود و پنج)

مرحوم بهمن کشاورز به اخلاق حرفه‌ای فوق العاده اهمیت و بها می‌داد و به همین دلیل کتابی با این نام و عنوان نوشت. در جایی از این کتاب خطاب به وکیل می‌گوید: اینکه دو وکیل در مقام دفاع از حقوق موکلین خود با یکدیگر تعارض علمی و فنی پیدا کنند، امری قابل قبول و شاید ناگزیر است. اما اینکه این اختلاف علمی و فنی جنبه معارضه شخصی و برخورد فردی پیدا کند، به هیچ وجه پذیرفتنی نیست. اولاً: چون نوعاً محل این برخوردها دادگاه‌ها و دادرهاست، حرمت وکیل و وکالت نزد مقامات قضایی مخدوش می‌شود و وکیلی که محرک چنین حرکتی بوده مالا از این هتک حرمت مصون نخواهد ماند.

ثانیاً: اینکه عوام احساس کنند به وکیل دادگستری هم می‌توان تعرض و توهین کرد، به ضرر همه و کلاست منجمله کسی که محرک چنین حرکتی باشد. گذشته از همه اینها نفس وجود چنین برخوردهایی بین وکلای دادگستری - که اگر برجسته ترین افراد جامعه نباشند، بنا بر اصل از برجسته ترین‌ها هستند - غیر قابل قبول و توجیه است. (صفحه ۱۱ و ۱۲)

مرحوم بهمن کشاورز با ادبیات فارسی مانوس بود و یکی از توصیه‌های او به وکلای نیز مطالعه کتاب‌های دستور زبان فارسی و آیین نگارش بود. او با ضرب المثل‌های فارسی و فرهنگ عامه نیز آشنا بود و گاهی برای تاثیر بیشتر در کلام خود به زیبایی از آن‌ها

استفاده می کرد. برای مثال در جایی می نویسد: وکلای دادگستری دقیقاً مصداق کسانی هستند که نان خود را می خورند و حلیم حاج عباس را هم می زنند. یعنی نه باری بر دوش بیت المال و نظام هستند نه کوچک ترین کمکی از دولت می گیرند، با اقدامات خود موجبات شفافیت و روانی دادرسی را فراهم می آورند و از همه مهم تر اینکه کانون های وکلا با استقلالی که مثلاً دارند، وسیله مباحثات و فخر نظام جمهوری اسلامی در محافل اجتماعی و قضایی جهانی هستند و بی گمان هنوز هم آنچه از زبان یک وکیل دادگستری گفته می شود، از سخنان بسیاری دیگر در سطح جهان مقبول تر است ...

بگذریم از اینکه ما خورندگان نان خود و هم زندگان حلیم حاج عباس سالی ۸۰۰ هزار تومان هم به عنوان هزینه خدمات قضایی به نظام می پردازیم. (روزنامه شرق). چهاردهم بهمن نود و شش)

مرحوم بهمن کشاورز بی گمان نماد یک وکیل حرفه ای و سرشناس بود. به رعایت شوون وکالت و حتی آداب پوشش و پیرایش حساس و مقید بود. ایشان به رعایت مطلق حرمت دادگاه ها و روسای دادگاه ها تاکید داشت. دفاع او در پرونده معروف محاکمه کرباسچی نشان داد که او چگونه به عنوان یک وکیل حرفه ای با رعایت تمام ادب و احترام، تمام قد از حقوق موکل خود دفاع کرد. مرحوم بهمن کشاورز سیاست را به درستی می شناخت و از قدیم الایام - با توجه به سوابق پدر و خانواده اش - با سیاست آشنا بود ولی در عمل نشان داد که یک وکیل حرفه ای هرگز سیاست را در وکالت دخالت نخواهد داد. این مهم را پیام های تسلیت پس از فوتش نیز به درستی نشان می داد.

از خداوند بزرگ شادی و آرامش روح ایشان را طلب دارم.

